नृपाज्ञया चरेत् । शववाहतीर्थगमसिन्धुमज्जनं क्षुरमाचरेन्न खलु गर्भिणीपतिः" । मू० चि०

"अथ केषाञ्चिन्निमित्तविशेषे क्षौरस्य विधिनिषेधौ मञ्जुभाषिणीच्छन्दसाह । क्रतुपाणीति अत्र पूर्व्वार्द्धे सत्यपि निषिद्धवारादौ एषु कर्म्मसु क्षुरकर्म क्षौरं सद्यः कार्य्यमिति वाक्यार्थः क्र?क्रतौ यज्ञे विप्राज्ञया क्षौरम् । तथा पाणिपीडो विवाहो लक्षणया ततः प्राग्भाविनि गोदानकर्म्मणि केचित्तु विवाहे श्मश्रुकर्मप्राशस्त्यपरं क्षौरमित्याहुः अतएव शाखाविशेषेण विवाहे क्षौरमुक्तमित्यूचुः । तथा च श्रुतिः "मुण्डयितारः श्रविष्ठाय नावधूमूढामित्यादि" । मृतौ मातापित्रोर्मरणे बन्धमोक्षणे कारागृहे बन्धस्य यदामोचनं भवेत्तदा द्विजाज्ञया राजाज्ञादावपीति बोध्यम नृपोराजा तस्याज्ञया चौरादेः क्षौरं कार्य्यमेव यदाह नारदः "नृपविप्राज्ञया यज्ञे मरणे बन्धमोक्षणे । उद्वाहेऽखिलवारर्क्षतिथिषु क्षौरमिष्टदमिति" । धर्म्मशास्त्रे "गङ्गायां भास्करक्षत्रे मातापित्रोर्मृतेऽहनि । आधाने सोमपाने च षट्सु क्षौरं विधीयते" इति । अथ शवेति गर्भिणी गर्भवती तस्याः पतिर्भर्त्ताशववाहं मृतकवहनं तीर्थयात्रां उपलक्षणत्वाद्विदेशगमनमपि । सिन्धुमज्जनम् समुद्रस्नानं, क्षुरं क्षुरकर्म एतानि कर्म्माणि न आचरेन्न कुर्य्यात् । यदाह वसिष्ठः "गृहनिर्माणमुदधिस्नानं चौलं सुतस्य तु । तीर्थयात्रां नखश्मश्रु न कुर्य्याद्गर्भिणीपतिः" । "सिन्धुस्नानं द्रुमच्छेदं वपनं प्रेतवाहनम् । विदेशगमनञ्चैव न कुर्य्याद्गर्भिणीपतिः" धर्म्मशास्त्रे तु विशेषतः "राजा योगी पुरन्ध्री च मातापित्रोस्तु जीवतोः । मुण्डनं सर्वतीर्थेषु न कुर्य्याद्गर्भिणीपतिः" अयञ्च क्षौरादिनिषेधो गुर्विणीपतेः सप्तमासादूर्ध्वं न प्राक्, यदुक्तं नारदीये "वपनं तीर्थयात्राञ्च वर्जयेद्गुर्विणीपतिः । श्राद्धञ्च सप्तसान्मासादूर्ध्वं नान्यत्र वेदवित्" । श्राद्धं श्राद्धभोजनम् । इदमुत्तरार्द्धं गर्भाधानप्रकरणे वक्तव्यमपि प्रसङ्गादत्रैवोक्तं ग्रन्थकृतेति" । पी० धा

"नृपाणां हितं क्षौरभे श्मश्रुकर्म दिने पञ्चमे पञ्चमेऽस्योदये वा । षडग्निस्त्रिमैत्रोऽष्टकः पञ्चपित्र्योऽब्दतोऽब्ध्यर्यमा क्षौरकृन्मृत्युमेति" । मू० चि०

"अथ क्षौरे राज्ञां विशेषं सर्वथा वर्ज्यनक्षत्राणि च भुजङ्गप्रयातेनाह नृपाणां हितमिति क्षौरभे क्षौरनक्षत्रे विहिते सति पञ्चमे पञ्चमे एव दिने श्मश्रुकर्म्म-

मुखशोभाकारि क्षुरकर्म नृपाणां राज्ञां हितं प्रशस्तं यदाह वशिष्ठः "महीभृतां पञ्चमे पञ्चमेऽह्नि क्षौरं च कार्य्यं हितमुक्तभेषु" नतु पञ्चमे इति वीप्सोक्त्या नियमप्रतीतेर्विहितनक्षत्राभावे च सति श्मश्रुकर्म कार्य्यमिति उक्तं च वसिष्ठेन "न लभ्यते चेच्च तदुक्तधिष्ण्यं तद्भोदये वा निखिलं विधेयमिति" उदयशब्देन मुहूर्त्त इति ऋजवोव्याकुर्वते तदाह गर्गः "क्षौरकर्म महीशानां पञ्चमे पञ्चमेऽहनि । कर्त्तव्यं क्षौरनक्षत्रेऽप्यथवा तन्मुहूर्त्तके, इति तेषां क्षौरनक्षत्राणां ये स्वामिनस्तेषां मुहूर्त्ते इत्यर्थः । तांश्च मुहूर्तान् विवाहप्रकरणे वक्ष्यति । अत्र क्षौरपदं श्मश्रुकर्मपरम् । "राजा योगी पुरन्ध्री च मातापित्रोस्तु जीवतोः । मुण्डनं सर्वतीर्थेषु न कुर्याद्गर्भिणीपतिरिति" राज्ञो मुण्डननिषेधात् । अतएवोक्तं श्रीपतिना "श्मश्रुकर्म पञ्चमे च पञ्चमेऽह्नि च भूभृताम् । क्षौरभस्योदये वाऽपि स्यान्निन्द्यतारका न चेत्" इति । निन्द्यतारका जन्मविपदादितारका । अन्ये त्वेवं व्याचक्षते अस्योदये वेति अस्य क्षौरभस्योदये लग्ने । यथा मेषलग्नं त्रिंशत्भागात्मकं तत्राद्यास्त्रयोदशभागा १३,२० सविंशतिलिप्ता यावता कालेन मेषलग्ने उदयं यान्ति तावदश्विनीनक्षत्रमुदयं यातीत्यर्थः । तदनन्तरं तावन्त एवांशा यावता कालेनोदयं यान्ति तावद्भरण्युदय इत्यनेन न्यायेन सर्वेषां नक्षत्राणामुदयाज्ञेयाः । इयं च व्याख्या वराहपद्यव्याख्यावसरे भट्टोत्पलेनाभ्यधायि । पितृचरणास्त्वेवं व्याकुर्वते । यस्मिन्काले अश्विन्या उदयः क्षितिजसंबन्धः संपद्यते तं समयमारभ्य यावद्भरण्या उदयः क्षितिजसंबन्धस्तदन्तराले यावान्कालः सोऽश्विन्या उदय उच्यते । एवं सत्युदयग्नद्वयांशान्तरालाद्गणितमार्गेण यावानिष्टकाल आगच्छेत्स एव तत्तन्नक्षत्रोदय इति निष्कृष्टार्थ इति । नक्षत्रस्योपलक्षणत्वाच्छुभवारासम्भवेऽपि तद्धोरायां कार्यम् उक्तञ्च नारदेन "यस्य खेटस्य यत्कर्म वारे प्रोक्तं विधीयते । ग्रहस्य क्षणवारेऽपि तस्य तत्कर्म सर्वदेति" । क्षणवारः कालहोरा । एवं सति निषिद्धनक्षत्रवारेष्वपि प्रथमश्मश्रुकर्म कार्यमिति युक्तमुत्पश्यामः । षडग्निरिति । अग्निः कृत्तिका क्षौरावृत्त्या षड्वारं कृत्तिका यस्य । एवं त्रीणि मैत्राण्यनुराधायस्य अष्टौ का रोहिण्योयस्य । पञ्च पित्र्याणि मघायस्य । अब्धयश्चत्वारोऽर्यमाण उत्तराफाल्गुन्यो यस्य सएतादृशः क्षौरकृत् अब्दतः वर्षानन्तर मृत्यु